

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/123/19-22>

Elnarə Məmmədova

Azərbaycan Tibb Universiteti
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

<https://orcid.org/0009-0007-1231-9229>

elnare69@mail.ru

Dilimizi qorumaq milli kimliyimizi qorumaq deməkdir

Xülasə

Ümummilli liderimiz H.Əliyev öz çıxışlarında deyirdi: “Azərbaycan Respublikası çoxmillətli bir dövlətdir. Dövlət, ölkə nə qədər çox xalqı birləşdirsə, bir o qədər zəngin olar. Çünki onların hər biri ümumdünya mədəniyyətinə öz töhfəsini verir. Azərbaycan onun ərazisində yaşayan bütün millət və xalqların ümumi vətənidir. Azərbaycan müstəqil, demokratik dövlət kimi öz ərazisində yaşayan bütün xalqlara, bütün millətlərə azadlıq, hüriyyət imkanları verir.”

O deyirdi: “Biz həm milli tariximizdən aldığımız mənəvi sərvətlərdən istifadə etməli, həm də bəşəriyyətin yaratdığı mənəvi dəyərlərə yiyələnməliyik. Bütün bunları da həyata keçirmək üçün də ana dilimizi və milli kimliyimizi qorumalıyıq.”

Ulu Öndərin həyata keçirdiyi siyasət Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Elə bunun nəticəsidir ki, Azərbaycan həm sosial-iqtisadi, həm də mənəvi dəyərlərin qorunmasına və inkişafına görə regionun lider dövlətinə çevrilib.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının 80 illik yubiley yığıncağında çıxışı zamanı həm ana dilimizin, həm də dilçiliyin əhəmiyyətini xüsusi vurğulayıb: “Azərbaycan dilinin saflığının qorunması hər bir Azərbaycan vətəndaşının işi olmalıdır. Yəni dövlət, alimlər, dilçilər, yazıçılar, şairlər, jurnalistlər, siyasətlə məşğul olanlar bu məsələyə çox böyük diqqət verməlidirlər. Biz bir xalq kimi, millət kimi öz dilimizi qorumasaq, dilimizi təmiz, saf saxlamasaq, onda yavaş-yavaş dilimizi itirə bilərik, milli kimliyimiz də sarsıla bilər. Əminəm ki, mənim sözlərim hər kəsə çatacaq və özüm də daim bu məsələ ilə bağlı məşğul olacağam, izləyəcəyəm, lazımı tədbirlər görəcəyəm. Azərbaycan alimlərindən də, bax, bu məsələyə də öz münasibətini və dəstəyini göstərmək çağırışını edirəm.”

***Açar sözlər:** ümummilli lider, siyasət, çoxmədəniyyətlik, ana dilimiz, prezident, dil və mədəniyyət*

Elnara Mammadova

Azerbaijan Medical University

PhD in Philology

<https://orcid.org/0009-0007-1231-9229>

elnare69@mail.ru

Preserving Our Language Means Preserving Our National Identity

Abstract

Our national leader H. Aliyev said in his speeches: “The Republic of Azerbaijan is a multinational state. The more people a state or country unites, the richer it becomes, because each of them makes its own contribution to world culture. Azerbaijan is the common homeland of all nations and peoples living on this territory. As an independent, democratic state, Azerbaijan provides freedom and liberty opportunities to all peoples and nations living on its territory.”

He also said: “We must both use the spiritual wealth we have received from our national history and master the spiritual values created by humanity. In order to implement all this, we must also protect our native language and national identity.”

The policy implemented by the Great Leader is being successfully continued by President İlham Aliyev. As a result, Azerbaijan has become the leading state in the region in terms of the protection and development of both socio-economic and spiritual values.

President İlham Aliyev, during his speech at the 80th anniversary meeting of the Azerbaijan National Academy of Sciences, emphasized the importance of both our native language and linguistics: "Protecting the purity of the Azerbaijani language should be the job of every Azerbaijani citizen. That is, the state, scientists, linguists, writers, poets, journalists, and those involved in politics should pay great attention to this issue. If we, as a people, as a nation, do not protect our language, if we do not keep our language clean and pure, then we may slowly lose our language, and our national identity may also be undermined. I am sure that my words will reach everyone, and I myself will constantly deal with this issue, monitor it, and take necessary measures. I also call on Azerbaijani scientists to show their attitude and support to this issue."

Keywords: national leader, politics, multiculturalism, mother language, president, language and culture

Giriş

Hər bir millət, hər bir xalq üçün Ana dili onun milli mənsubiyyətinin əsas amilidir. Bu istiqamətdə bütün ictimai fəallar, bütün ictimaiyyət bir nöqtəyə vurmalıdır. Ancaq təmiz, saf, ədəbi Azərbaycan dilinin qoruyucuları bizik – Müstəqil Azərbaycan Dövləti.

İlham Heydər oğlu Əliyev

Azərbaycan dili bütün dünya azərbaycanlılarının bir-biri ilə ünsiyyətini təmin edən möhtəşəm bir dildir. Son illərin hesablamalarına görə, bu gün dünyada 50 milyondan çox adam Azərbaycan dilində danışır ki, bu da dünyanın ən böyük dilləri siyahısında 15–20-ci yerləri tutur. Bu dil müstəqil dövlətimizin əsas atributlarından olmaqla, xalqımızın yenilməz qalası kimi düşmənlərin hər cür təxribatına sinə gərib.

Hər bir millətin öz ana dili xalqın milli kimliyini və mədəniyyətini ifadə edən ən mühüm elementlərdən biridir. Hazırda dilimizin bütün incəliklərini açıb göstərən əsərlərimiz və tədqiqatlarımız vardır. Xalqımızın ölməzliyinin rəmzi, ruhu və canı olan dilimiz haqqında çox yazılıb, çox deyilib. Bizim vəzifəmiz dilimizin müasir elmi konsepsiyalar baxımından tədqiqini davam etdirməkdir (President.az, 2025).

Tədqiqat

Hər bir millətin varlığı minilliklər ərzində formalaşmış yüksək əxlaqi-mənəvi keyfiyyətlərini, milli-mənəvi dəyərlərini, dilini, dinini, adət-ənənələrini qoruyub saxlaya bilməsi ilə bağlıdır. Şübhəsiz ki, mədəniyyət və milli-mənəvi dəyərlər dəyişmədən, zənginləşdirilmədən, inkişaf etdirilmədən varlıq qoruna bilməz (Azərbaycan qəzeti, 2014).

Azərbaycan daim müxtəlif mədəniyyətlərin toqquşduğu, müxtəlif xalqların özlərinə güvənli vətən seçdiyi bir məkan kimi həmişə liderlər sırasındadır və illər keçməsinə baxmayaraq, multikultural cəmiyyətə açılan qapılardan biri də məhz Azərbaycandır (Veysəlli, 2012).

Bütün beynəlxalq aləmdə labüd və qaçılmaz olan qloballaşma prosesi bizim də həyatımızdan yan keçə bilməzdi. Qloballaşma başqa sahələrdə müşahidə edildiyi kimi, dil və ünsiyyət sahəsində də özünü aydın şəkildə göstərir (Cahangirov, 2014).

Qloballaşma — elmi yeniliklərin və kəşflərin hesabına sürətli inkişafı xarakterizə edilən, mədəniyyət, ictimaiyyət, siyasət, elm və təhsil, iqtisadiyyat kimi sferaları əhatə edən və ideoloji bütövlüyü formalaşdırmaq yolu ilə integrasiyaya nail olan universal bir hadisədir (Publika.az, 2025).

Dil və mədəniyyət arasında əlaqə danılmazdır. Cəmiyyətin başlıca kommunikasiya vasitəsi, fikir mübadiləsi aləti olan dil, insanın fəaliyyət prosesini və onun varlığını şərtləndirən sosial-mədəni hadisə kimi qəbul edilir. Dil daşıyıcısının ətraf aləm, reallıq haqqında olan biliyi, dil və mədəniyyət əlaqəsinin dərk olunması üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

İnsanın öz mövcudluğunu dərk etdiyi vaxtdan etibarən, dilin yaranması və keçdiyi inkişaf dövrü ilə bağlı mülahizələr irəli sürməsi onun insan həyatı üçün əvəzolunmaz olduğunun göstəricisidir.

Məlumdur ki, hər bir xalqın mədəni irsi, tarixi, məişəti və adət-ənənələri öz təzahürünü o xalqın dilində tapmışdır (Əliyev, 1997).

Ulu Öndərimiz Heydər Əliyev çıxışlarında bu məqamı xüsusi vurğulamış, milli dəyərlərin, adət-ənənələrin qorunub mühafizə edilməsi zəruriliyini qürurla söyləyirdi. Gənc nəslin ləyaqətli vətəndaş kimi yetişməsi üçün onların hərtərəfli biliyə və milli keyfiyyətlərə malik olmalarını zəruri sayan Heydər Əliyev belə deyirdi: “Gənclərimiz bizim milli-mənəvi dəyərlərimizin əsasında tərbiyələnməlidirlər. Onlar bizim tariximizi, keçmişimizi, dilimizi, dinimizi, milli dəyərlərimizi yaxşı bilməlidirlər” (Əsgər, 2019).

Ulu Öndərin ümumdövlət məfkurəsi səviyyəsinə yüksəltdiyi azərbaycançılıq ideyası da məhiyyət etibarilə milliliyin və bəşəriyyətin təcəssümüdür. Bu ideya heç bir halda milli təcrid olunmanı tələqin etmir. O, təkcə milli kimliyin ifadəsi, xalqın mənəvi irsinə hörmət, onun təbliği və tərənnümü demək deyil, eyni zamanda dünya irsinə, ümumbəşəri dəyərlərə açıqdır. O deyirdi: “Biz həm milli tariximizdən aldığımız mənəvi sərvətlərdən istifadə etməli, həm də bəşəriyyətin yaratdığı mənəvi dəyərlərə yiyələnməliyik. Bütün bunları həyata keçirmək üçün də ana dilimizi qorumaalıyıq” (Əliyev, 2003).

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev öz çıxışlarında Azərbaycan dövlətinin dil siyasətində milli-mənəvi dəyərlərin qorunmasına, dilin saflığının və inkişafının təmin edilməsinə yönəlmiş diqqətini əks etdirir: “Dünya dilləri içərisində öz qədimliyi, zənginliyi və poetik potensialı ilə seçilən Azərbaycan dilini qorumaq yalnız dövlətin işi deyil. Müasir dövrdə qloballaşma və internetin inkişafı nəticəsində gənc nəsil arasında, televiziya proqramlarında məişət üslubunun üstünlüyü çox görünür. Bu isə dilin üslubi imkanlarını zəiflədə bilər. Hər bir vətəndaş ana dilini sevrək düzgün normada istifadə etməlidir” (Hüseynova, 2004).

Qloballaşmanın əsas cəhətlərindən biri də odur ki, hər bir xalq öz mədəniyyətini təbliğ edir. Mədəniyyətin qloballaşması həm də dünya mədəni dəyərlərinin qarşılıqlı əlaqəsini təşkil edir. Xalqlar arasında mədəni əlaqələrin genişlənməsi, eyni zamanda həmin xalqların bir-birinə yaxınlaşmasını şərtləndirir ki, bu da dillərin bir-birinə təsir etməsinə səbəb olur.

Qloballaşma adı altında milli-mənəvi dəyərlərimizin, dilimizin sıxışdırılması onun məhvinə gətirib çıxara bilərdi. Qloballaşma dövründə Azərbaycan dili müxtəlif xarici dillərin, xüsusilə də ingilis dilinin təsiri altında qalır. İngilis dilinin hökmranlığı nəticəsində başqa dillər, o cümlədən Azərbaycan dili də sıxışdırılaraq küncə çəkilmiş kimi görünür, məhəlli və ya dar çərçivədə işlənir (Kamal Abdulla, 2016).

Əsas məsələ odur ki, milli dillərdə yeni məfhumları və konseptləri bildirən sözlər və fikirlər yaranmır, buna ehtiyac da qalmır. Digər tərəfdən, dil sahəsində qloballaşmanın bir fəsadı da nəzərə cəpır ki, bu da dillərin qarşılıqlı təsirini zəiflədir. Nəticədə, dilə hakim olan xalq eqoist olur.

Bu təsirlər Azərbaycan dilində bəzi sözlərin və ifadələrin xarici dillərdən alınaraq düzgün şəkildə adaptasiya edilmədən işlədilməsinə gətirib çıxarır (Instagram, 2025). Xüsusilə televiziya verilişlərində xarici dillərin təsiri altında yaranmış yeni sözlər tez-tez istifadə olunur. Bu tendensiya, xüsusilə gənc nəsil arasında yayğınlıq qazanır və dilin saflığının qorunması üçün müəyyən çətinliklər yaradır.

Məsələn, bəzi televiziya proqramlarında beynəlxalq terminlər, texniki və ya elmi ifadələr ingilis dilindən birbaşa alınaraq, Azərbaycan dilinə uyğunlaşdırılmadan işlədilir. Bunun nəticəsində Azərbaycan dilinin orijinal qarşılıqları olsa belə, bu terminlərdən istifadə geniş yayılır. Bu isə dilin təmizliyinə mənfi təsir göstərir və yerli terminlərin unudulmasına gətirib çıxarır. Məsələn, “marketing”, “trend” və s. kimi terminlər tez-tez işlədilir. Bu cür sözlərin istifadəsi onların Azərbaycan dilindəki qarşılıqlarını sıradan çıxarır və dilin təmizliyini pozur (Kamal Abdulla, 2016).

Prezident İlham Əliyevin dilin saflığının qorunması ilə bağlı fikirlərinə akademik Möhsün Nağısoylu da rəy bildirib: “Prezident tamamilə haqlıdır. Bu gün televiziya verilişlərində dilin normalarını tamamilə sıradan çıxarırlar. Bütün bu prosesləri qaydaya salmaq vacibdir” (Nağısoylu, 2017).

Nəticə

Nəticə etibarilə, ölkə başçısının qeyd etdiyi kimi, ədəbi dilin normalarına riayət etmək hamının borcudur. Qloballaşma dövründə Azərbaycan dilinin saflığının qorunması və televiziya da düzgün tətbiqi prioritet məsələ olmalıdır. Xarici dillərin təsirindən qaçmaq və Azərbaycan dilinin zəngin lüğətindən yararlanmaq vacibdir.

Gənclər arasında nitq mədəniyyətinin təbliği və xarici təsirlərə qarşı mübarizə davam etdirilməlidir. Göründüyü kimi, Azərbaycan dilinin saflığının qorunması məsələsi televiziya və sosial şəbəkələr vasitəsilə ciddi təsirlərə məruz qalır. Xarici dillərdən təsirlənərək işlədilən terminlər, nitq mədəniyyətindəki pozuntular, tərcümə problemləri və qısaldılmış rəqəmsal məzmunlar dilin düzgün istifadəsinə mane olur.

Bu problemlərin həlli üçün aşağıdakı addımlar atılmalıdır:

1. Televiziya proqramlarında xarici dillərdən alınan söz və ifadələrin tərcüməsi təşviq edilməli, dilin zəngin lüğətindən yararlanaraq Azərbaycan dilinə uyğun qarşılıqlar işlədilməlidir.
2. Xüsusi serial və şouların dublyajı zamanı dil qaydalarına uyğun tərcümə edilməlidir.
3. Qısaldılmış və təhrif olunmuş dil formaları televiziya və sosial mediada istifadədən kənarlaşdırılmalıdır.
4. Dilin saflığını qorumaq üçün jurnalistlər və redaktorlar məsuliyyət daşmalıdır.
5. Məktəb və universitetlərdə Azərbaycan dili dərslərinin keyfiyyəti artırılmalıdır.
6. Lazımsız texnoloji və yad təsirlərin qarşısını almaq üçün lüğətlər və ensiklopediyalar üzərində ciddi işlənməlidir.
7. Azərbaycan dilinin saflığının qorunmaması milli təhlükə signalıdır və hər kəs bu sahədə üzərinə düşən məsuliyyəti dərk etməlidir. Dil bir millətin ruhudur. Bu ruhu qorumaq isə hər bir vətəndaşın borcudur. Dövlət səviyyəsində tədbirlər görülsə də, əsl dəyişiklik cəmiyyətin öz içindən başlamalıdır.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan qəzeti. (2014, 23 iyul).
2. Cahangirov, F. F. (2014). *Dil və mədəniyyət*. Elm və təhsil, 308.
3. Əliyev, H. (1997). *Müstəqillik yolu: Seçilmiş fikirlər*.
4. Əliyev, İ. (2003). *Azərbaycan tolerantlıq örnəyidir*. Elm və təhsil, 215.
5. Əsgər, İ. (2019, 21 fevral). Ana dili milli sərvətimizdir. *Xalq qəzeti*.
6. Hüseynova, İ. (2004). *Müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusu*. 380.
7. Kamal Abdulla. (2016). *Azərbaycan multikulturalizminin ədəbi-bədii qaynaqları*. Mütərcim, 287.
8. Kamal Abdulla. (2016). Ulu öndər Azərbaycan multikulturalizminin siyasi banisidir. *Azərbaycan News*. <http://www.azerbaijan-news.az>
9. Nağısoylu, M. (2017). Heydər Əliyev və Azərbaycan dili. *Türkoloji jurnal*, №2, 36–45.
10. Publika.az. (2025, 4 noyabr). <https://publika.az/news/sosial/593842.html>
11. President.az. (2025). <https://president.az/az/articles/view/70464>
12. Veysəlli, F. (2012). Qloballaşma və mədəniyyətlərarası ünsiyyətdə global dil problemi. *Sivilizasiya*, Avrasiya Universiteti, Cild I, 51–59.
13. Instagram. (2025, 4 noyabr). <https://www.instagram.com/p/DQqbC7qDFe-/>

Daxil oldu: 21.07.2025

Qəbul edildi: 30.10.2025